

СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ БІБЛЕЇЗМІВ У РОМАНІ У. СТАЙРОНА “СПОВІДЬ НЕТА ТЕРНЕРА”

Деякі літературні критики відносять твір “Сповідь Нета Тернера” (1968) американського письменника У. Стайрона до жанру психологічного роману. Інші схиляються до думки, що роман У. Стайрона є роздумами над темою історії, в яких основна увага зосереджена на психічному стані ватажка повстанців [7]. Названий твір написаний у вигляді ретроспективної оповіді від першої особи. У ньому відображено кривавий заколот негрів-рабів південно-східної частини штату Вірджинія, що відбувся у 1831 році. За п'ять днів до своєї страти ватажок повстання Нет подумки повертається до подій, викладених у зізнаннях, що записав адвокат Т.П. Грей.

За типологічною класифікацією, до біблеїзмів відносяться: 1) власні імена біблійного походження; 2) біблійні поняття, реалії; 3) слова і вирази, згруповані за біблійною тематикою; 4) лексичні одиниці, утворені від біблеїзмів внаслідок позамовних чинників; 5) крилаті вислови і фразеологічні одиниці та 6) біблійні цитати, що зафіксовані у словниках.

У романі У. Стайрона, що є об'єктом нашого дослідження, виявлено тільки власні імена біблійного походження: топоніми і антропоніми; біблійні цитати та фразеологізми. Усі ці біблеїзми у тексті твору виступають алюзіями на Святе письмо і виконують інформативну та експресивну функції.

Серед антропонімів біблійного походження найчастіше згадуються *Daniel* (Daniel 1:3), *Isaiah* (Isaiah 1:1; 2:1), *Jeremiah* (Jeremiah 1), *Ezekiel* (Ezekiel 2:3). Найближчим із біблійних пророків по духу Нету видався Єзекіїль: “*Of all the Prophets it was Ezekiel with his divine fury to whom I felt closest by kinship, and as I sat there these mornings, the pork and apples devoured, the bag of brained cottontails at my side, I would for a long time ponder Ezekiel's words because it was through his words that the wishes of the Lord concerning my destiny (even more so than through the words of the other Prophets) seemed most clearly to be revealed: Go through the midst of Jerusalem, and set a mark upon the foreheads of the men that sigh and cry for all the abominations that be done in the midst thereof... Slay utterly old and young, both maids and little children, and women: but come not near any man upon whom is the mark...*” [8, 61-62] (Ezekiel 9:8; 11:13; 14:1; 20:1; 33:30). Як і Єзекіїль, Нет Тернер уособив у собі всезнищуючий Божий гнів. Він був упевненим, що на нього покладена місія — одного дня звільнити рабів із неволі та повести їх до Єрусалима.

Єзекіїль — один із великих пророків епохи Старого Заповіту, син священика Вузія (Бузі), мешкав у Єрусалимі. В 597 році до нашої ери Навуходоносор захопив місто. Єзекіїля разом із царем Єхонією та іншими знатними мешканцями забрано до вавилонського полону. Там Єзекіїлю було дозволено жити у власному будинку в поселенні євреїв-полонян на ріці Ховар. Приблизно через чотири роки Бог зробив його пророком. До повного знищення Єрусалима у 586 році до нашої ери головним у пророцтвах Єзекіїля був заклик до покори. А після того, як вавилонці зруйнували Єрусалим, Єзекіїль пророкував, що настануть ті дні, коли Господь дозволить євреям відбудувати місто та Божий Храм (Єзекіїль 1:1-3; 20:33-38; 36:26-36; 43:1-5).

Суддю Коба головний герой порівнює із Йовом (Job 19:20). Містер Коб був таким невдахою, як і біблійний персонаж Йов: “*...I had overheard Travis speaking to Miss Sarah about this man Cobb, and the terrors which had beset him grisly and Job-like within the space of a single year*” [8, 67]. Йов утратив дітей, здоров'я, багатство, але відмовився від поради своєї дружини проклясти Бога.

Важливим видом словесності, вжитим у романі “Сповідь Нета Тернера”, є біблійна притча про кукіль і збіжжя (Матвій 13). У. Стайрон уводить притчу про кукіль і збіжжя у внутрішню мову Нета Тернера для того, щоб допомогти читачеві збагнути мотиви його поведінки. Сама притча виступає алегорією на вчинок протагоніста. Слова *кукіль і збіжжя* вжито у тексті роману метафорично. Суть притчі про кукіль, яку розповів Ісус Христос, навчаючи своїх слухачів прикладами із притч, полягає в тому, що царство небесне подібне до чоловіка, який посіяв на полі добре насіння. Ворог підкинув до насіння кукіль. Під час жнив Бог наказав зібрати і спалити кукіль, а пшеницю скласти до його клуні. Згідно з Ісусовим тлумаченням: “Хто добре насіння посіяв був — це Син Людський, а поле — це світ, добре

насіння — це сини Царства, а кукіль — сини лукавого; а ворог, що всяв кукіль, — це диявол, жнива — кінець світу, а жінці — янголи” (Матвій 13:37-39).

У розумінні Нета Тернера у світі співіснують, як кукіль, так і пшениця, добрі і погані люди. Заголовок четвертого розділу роману *It is done (Сталося)* є алюзією на Одкровення святого Іоанна Богослова 21:6: “І сказав Він мені: *“Сталося! Я Альфа й Омега. Початок і кінець. Хто прагне, тому дармо я дам від джерела живої води”* (Одкровення 21:6). Нет виконав завдання Бога — звершив суд над неправедними. За це він також постав перед судом округу, який для всіх присутніх мав різне значення. Для адвоката Грея це було не тільки “відокремленням куколя від пшениці”, але і спробою зрозуміти мотиви, що спонукали чорного проповідника до заколоту та кривавої розправи. У розумінні Нета “кукіль” — уособлення всіх поганих, неправедних людей, гнобителів, “синів лукавого” (Матвій 13:38). Головний персонаж уважав, що всіх рабовласників необхідно знищити для того, щоб на полі (на світі) залишилося тільки “добре насіння”, гноблені, нужденні, добрі люди, “сини Царства” (Матвій 13).

Протагоніст вірить у те, що царство Бога наближається і прийде воно у вигляді винищення рабовласників, котрі, наче той кукіль, були ворогами і гнобителями негрів. Сидячи на лаві підсудних, Нет просить Бога пробачити йому кров убитих невинних: *“Forgive me the blood of the innocent and slain”* [8, 113] (Jeremiah 19:4). Словосполучення *the blood of the innocent* (кров невинних) згадується у Книзі Пророка Єремії у зверненні до людей, які порушували Божі закони та кров’ю невинних наповнили долину Бен-Гіном.

Служіння Єремії припадає на 625-585 роки до нашої ери. Він був сином священика. Упродовж багатьох років люди Ізраїля не підкорялися Богові, не поважали його законів. Завдання Єремії полягало у тому, щоб попередити юдеїв: якщо вони не змінять своєї поведінки, то їх землю захопить інший народ, а їх заберуть до Вавилону. Якщо б вони звернулися до Бога, то він би пробачив їм. Народ не прислухався до слів пророка тому був покараний.

Нет Тернер нагадує пророка Єремію. Він бачив страждання таких рабів, як сам, і намагався попередити їх про ту небезпеку вічного рабства та знущань, яка загрожує їм у тому випадку, якщо вони не будуть поважати Бога та один одного.

Протагоніст проповідує своїм друзям те, що негри подібні до ізраїльтян у єгипетському полоні. Він закликає людей до об’єднання. Тільки тоді вони, як євреї, стануть великим народом. Для того, щоб позбутися пут рабства, негри повинні мати гордість. Релігія білих людей навчає рабів покори своїм власникам. *“In the visions of the night, brothers, God spoke to Jacob and He said, ‘I am God, the God of thy father: fear not to go down into Egypt, for I will there make of thee a great nation... And Jacob went down into Egypt and the peoples of Israel multiplied and Moses was born... He delivered the Jews out of Egypt and into the Promised Land... Pride, pride, everlasting pride will make you free”* [8, 298] (Exodus 2; Deuteronomy 34).

Нет Тернер відчув у собі силу та впевненість у тому, що він зможе піти слідами Якова і Мойсея та вивести свій народ із рабства. *“... I knew then what Jesus must have known when upon the shores of Galilee he said: ‘Follow me, and I will make you fishers of men”* [8, 298] (Matthew 4:19; Mark 1:17) (“І він каже до них: “Ідіть за мною — Я зроблю вас ловцями людей!” (Матвій 4:19, Марко 1:17). Протагоніст порівнює свої відчуття з тим, що відчув Ісус Христос, коли той прийшов у Галілею та довідався, що Іоанна Хрестителя ув’язнено, і закликав людей піти за ним.

У південних штатах навіть вільним неграм жилося не краще, ніж хворим на проказу у Галілеї. Їм було важко найнятися на роботу тому, що майже всі білі господарі мали своїх невільників. Про такого вільного негра, Арнольда, ми дізнаємося з уст Нета. Він не мав ні ремесла, ні освіти, блукав дорогами Єрусалима, жебраючи на своє животіння. *“Surely even the poor lepers of Galilee, and all the outcasts to whom Jesus ministered in those awful times, lived no worse than such a free Negro in Virginia during the years of which I think and speak”* [8, 253]. Нет порівнював вільних негрів із зараженими проказою людьми у Галілеї тому, що вони перетворилися на покидьків суспільства, деградувавши від свого безвихідного становища настільки, що навіть раби жорстоко насміхалися з них та зневажали їх.

У Нета Тернера було небагато друзів упродовж усього життя. Першим із них був Віліс — хлопець на три роки молодший від Нета. Якимось, втішаючи друга, головний герой пригорнув

його. Юнакові ніколи не спадало на думку те, що людська плоть могла бути настільки приємною на дотик. При цьому Нет згадує про взаємну приязнь біблійних персонажів Давида та Йонатана, порівнюючи свої стосунки з Вілісом із тими, які були між біблійними прототипами: “*The soul of Jonathan was knit with the soul of David, and Jonathan loved him as his own soul*” [8, 201] (1 Samuel 20). Фразеологізм *David and Jonathan* має значення “нерозлучні друзі” і є алюзією про Першу Книгу Самуїла 20.

Парафіян проповідника Епса, у якого Нет перебував на службі, він описує як ганебне зборище сварливих людей. Нет порівнює їх богослужіння з вавилонським. “*It seemed to me Babylonian, a mockery...*” [8, 237]. Вавилонці поклонялися природним стихіям та богам та богиням, які їх уособлювали. У 605-562 роках до нашої ери вони завоювали Юдею.

Юнак завжди відчував духовну близькість Господа. Іноді Бог ховався у стовпі хмари чи вогню. “*God had a way of concealing Himself from men in strange forms — in His pillar of cloud and pillar of fire, and sometimes even hiding Himself from our sight altogether so that long periods on earth would pass during which men might feel that He had abandoned them for good. Yet all through the later years of my life I knew that despite His hiding Himself for a while from me, He was never far off and that more often than not whenever I called He would answer — as He did for the first time on that cold day: “I abide”*” [8, 245] (Genesis 13:21). У роздумах Нета ми пізнаємо слова із книги Вихід: “*А Господь ішов перед ними вдень у стовпні хмари, щоб провадити їх дорогою, а вночі в стовпні огню, щоб світити їм, щоб ішли вдень та вночі*” (Вихід 13:21). Таким чином Господь допомагав євреям іти по пустелі до обіцяного краю на чолі з пророком Мойсеєм.

На думку Нета, Бог посилав йому різні випробування на шляху до здійснення мети та вичікував, щоб побачити, як юнак зможе витримати все, що випало на його долю. Єдиною втіхою для молодого чоловіка було читання Біблії та проповідування Божого слова. Виконуючи щодня якусь роботу по господарству разом із паном, протагоніст заглиблювався у видіння пророка Ісаї та розмірковував над його словами: “*Ye shall not labour in vain, nor bring forth for trouble, for ye are the seed of the blessed of the Lord — and for a long time, as in a transe, dream of myself safe in the new Jerusalem all toil or heat or misery*” [8, 263] (Isaiah 55:10).

Як і пророк Ісаї, Нет вірив у те, що він трудився марно. Він сподівався на те, що Господь колись поблагословить ту працю, яку він виконував, а винагородою за всі прикросці стане новий Єрусалим. Топонім *Єрусалим* у романі У. Стайрона “Сповідь Нета Тернера” виступає символом духовного відродження, винагороди за страждання, здобуття свободи. Не випадковим є те, що місто у штаті Вірджинія, до якого їздив головний персонаж зі своїм паном, називається Jerusalem. За задумами Нета воно повинне було стати звільненим від рабства краєм, у якому об’єдналися б усі звільнені злидарі.

Пророцтва Ісаї допомагали народу Юдеї пережити важкі часи. Особливе значення відіграє видіння Єрусалима, оспіване у п’ятдесят другій частині Книги Пророка Ісаї: “*Радійте, співайте сумісно, о ерусалимські руїни, бо народа Свого Господь звеселив, — викупив Єрусалим!*” (Ісаї 52:9). Для Нета у мріях про Єрусалим було втілене духовне оновлення його народу.

Юнак усамітнювався у лісі, роздумуючи над словами Ісаї, намагаючись наблизитись до Бога та виявити причину свого страждання і проблеми інших рабів. Найбільше молодого чоловіка зворушували такі рядки у пророцтвах Ісаї: “*Is not this the fast I have chosen? To loose the bonds of wickedness, to undo the heavy burdens, and to let the oppressed go free, and that ye break every yoke?*” [8, 266; 281] (Isaiah 58:6-7). Ці слова наведені у тексті роману двічі. Вони згадуються для того, щоб передати стан душі протагоніста. Нет постив по п’ять днів для того, щоб у ясному розумі знайти відповідь про вихід свого народу зі скрутного становища рабства, отримати від Бога знак, вказівку стосовно того, як розірвати пута безбожності та скинути ярмо неволі.

Під час своїх постів молодий проповідник звертався до слів пророка Йоїла: “*The sun and the moon shall be darkened and the stars shall withdraw their shining*” [8, 277] (Joel 1:2). У Книзі Йоїла у Старому Заповіті описані нашестя сарани та страшна посуха. Його пророцтво стало попередженням для ізраїльтян (Йоїл 1:2).

Нет сприйняв рядки Йоїла як віщування про близьку війну та повстання. У своєму видінні протагоніст побачив чорного та білого ангелів, які зійшлися на поєдинок. Чорний ангел здобув перемогу та звернувся до молодого чоловіка з такими словами: *"Wherefore didst thou marvel? These shall make war with the Lamb and the Lamb shall overcome them, for he is Lord of lords and King of kings, and they that are with him are called, and chosen, and faithful. Such is your luck, such you are called to see, and let it come rough or smooth you must surely bear it"* [8, 280]. Таким став заклик до повстання у сприйнятті Нета.

Він інтерпретував видіння як віщування про винищення всіх білих рабовласників та їх родин. Божий знак не давав йому спокою. З місця свого усамітнення Нет знову повертався на ферму до щоденних обов'язків. Вигляд ферми нагадував йому поселення хворих на проказу в Юдеї. *"I thought of a hateful encampment of lepers in Judea"* [8, 281] (Matthew 10:8; 11:4-5).

Одного разу, послухавши проповідь Нета Тернера про наслідування прикладу євреїв, що звільнилися від гніту єгиптян, виголошену для чорношкірих рабів, білий чоловік на ім'я Brentлі звернувся до протагоніста з проханням очистити його від гріха. Нет виконав обряд хрещення. Не випадковим є те, що у цій ситуації він цитує слова пророка Єзекіїля: *"I will lay sinews upon you, and will bring up flesh upon you, and cover you with skin, and put breath in you, and you shall live, and you shall know that I am the Lord..."* [8, 305] (Jezekiel 37:1-10). Побачивши долину, повну кісток, Єзекіїль промовляє: *"I побачив я, аж ось на них жили, і виросло тіло, і була натягнена на них шкіра зверху, та духа не було в них. І пізнасте ви, що я Господь, коли я повідчиняю ваші гроби, і позвожду вас із ваших гробів, мій народе, і введу вас до Ізраїлевої землі!"* (Єзекіїль 37:8, 13). Нет мав на увазі те, що Brentлі очиститься і Господь пробачить йому та врятує його тоді, коли настане Судний день. Крім такого значення, у словах Єзекіїля у контексті роману відчувається передбачення того дня, коли раби здобудуть свободу.

Напруженість ситуації перед повстанням передає повтор цитованого із Біблії речення: *"The first shall be last"* [8, 298; 334] (Matthew 19:30; 20:16; Mark 10:31). Ісус Христос промовляв ці слова, коли проходив містами та селами до Єрусалима та говорив про тих, хто будуть спасеними: *"І ось, є останні, що стануть за перших, і є перші, що стануть останніми"* (Лука 13:30). Рядок *The first shall be last* став гаслом для повстанців.

Під час повстання протагоніста охопила паніка. Він усвідомив розбіжність між проповідуванням та вбивством на ділі. Згадуючи смертні покарання біблійних персонажів, Нет намагається виправдати свої вчинки: *"Had not Joshua with his own sword slain the King of Makkedah? And with his own bow had not Jehu killed Joram on the field of battle?"* [8, 343]. Він подумки звертається до Ісуса Навина, який убив царя Маккеди та Іеху, який убив Йорама. Ісус Навин був послідовником Мойсея, вождем ізраїльського війська. Із дванадцяти розвідників, які побували за наказом Мойсея у Ханаані, тільки Ісус та Халев вірили у те, що ізраїльтяни з Божою допомогою зможуть завоювати країну. Бог винагородив їх за віру. Зі всіх євреїв, які народилися у Єгипті, тільки Ісус та Халев увійшли до Ханаану (Вихід 17:9-13; Числа 13-14; Ісус Навин 10:10, 16, 17).

Іеху (Іуї) був полководцем ізраїльського царя Йорама, який у 841-814 роках до нашої ери панував у Ізраїлі. Пророк Єлисей наказав Іеху знищити нащадків царя Ахава та цариці Єзавелі. Іеху діяв згідно з Божою волею (II Царів 8:16; Лука 3:29). Нет сподівався, що Господь виправдає вбивство, яке він учинив, так само, як ті, що скоїли біблійні персонажі.

Нет проповідував любов до ближнього серед своїх послідовників: *"Beloved, let us love one another: for love is of God; and every one that loveth is born of God and knoweth God"* [8, 350; 401] (I John 4:7-9). *"Улюблені, любім один одного, бо від Бога любов, і кожен, хто любить, ридився від Бога та відає Бога!"* — закликав апостол Іоанн (I Іоанн 4:7). Наслідуючи слова Іоанна про любов до ближнього, протагоніст заперечив їх своїми вчинками: вбивством невинної дівчини та підбуренням інших рабів до різні.

В останньому розділі роману шість разів повторюється речення: *"Surely I come quickly..."* [8, 397; 399; 400; 401; 403] (Luke 12:40). Не випадковим є те, що проповідника не покидають ці слова на лаві підсудних під час очікування смертного вироку. Перед розп'яттям Ісус Христос звертався до людей: *"Тому будьте готові і ви, — бо прийде Син Людський тієї години, коли ви не думаете!"* (Лука 12:40).

Як бачимо, у лексиконі Нета Тернера домінують антропоніми і цитати біблійного походження, що виступають алюзіями на Святе письмо і сприяють відтворенню психічного стану головного персонажа до повстання і після його поразки. Нет дивиться на світ очима фанатичного проповідника, постійно шукаючи аналогії своєї поведінки у біблійних оповідях про канонізованих персонажів. У. Стайрон не випадково зосередив свою увагу на жорстокості вчинків протагоніста. Автор роману доводить, що саме роздуми головного персонажа над біблійними текстами привели до кривавої розправи над рабовласниками. Мотиви діяльності Нета зумовлені його надуманою місією відновлення справедливості у світі рабства. Вчинок головного героя суперечить біблійній заповіді про любов до ближнього, але й одночасно може бути виправданий тим, що Бог схвалив жорстокість пророка Мойсея щодо єгиптян під час виходу євреїв із володінь гнобителів. Стилістична функція біблеїзмів у внутрішній мові головного персонажа У. Стайрона насамперед полягає у створенні асоціативних зв'язків із Біблією, що поглиблюють розуміння мотивів поведінки Нета.

Література

1. Англо-русский фразеологический словарь / Кунин А.В. — М.: Гос. Изд-во иностранных и национальных словарей, 1956. — 1 455 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. — Л.: Просвещение, 1973. — 304 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — М.: Сов. Энцикл., 1969. — 607 с.
4. Біблія: Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. — К., 1988. — 1 523 с.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. — М.: Наука, 1987. — 263 с.
6. Holy Bible. New Revised Standard Version Containing Old and New Testaments. — Grand Rapids (Michigan): Zondervan Bible Publishers, 1990. — 1 412 p.
7. Ross W.D. The Critical Response to W. Styron. — Westport: Greenwood Press, 1995. — 285 p.
8. Styron W. The Confessions of Nat Turner. — New York: A Signet Book, 1968. — 404 p.

Natalia Cherkas. Stylistic Function of Biblical Units in the Novel The Confessions of Nat Turner by W. Styron. This article is devoted to the consideration of the stylistic function of Biblical units in the inner speech of the main personage of W. Styron's novel. Being allusions to the Holy Scripture antroponyms, toponyms, quotations and phraseological units of Biblical origin form new additional associative ties that assist in reflecting the protagonist's psychological state and the motivation of his behaviour as a fanatic preacher of the Bible. At first sight it is unnatural for the priest to do evil as Nat Turner did. But there were Nat's meditations on the Bible that lead him to commit cruelty because he was issuing from the analogy of the Jews and the Negroes. Like the Jewish people who struggled for shaking off the yoke of the Egyptian pharaohs the Negroes wanted to get rid of their oppressors.

Олена Шонь

МОВНІ ЗАСОБИ ІРОНІЇ В КОРОТКИХ ОПОВІДАННЯХ ДОРОТІ ПАРКЕР

В американській літературі Дороті Паркер (1893-1967) — поетеса, прозаїк, драматург і критик — найбільш відома як майстер короткого оповідання (“short story”). Об’єктом її творчості був внутрішній світ людини, крах ілюзій, переживання і пошук справжніх духовних цінностей у 20-тих роках ХХ століття, які характеризувались як “ера крайнього і небезпечного песимізму, особливо стосовно соціальних експериментів, здійснюваних жінками”, — алкоголь, куріння, кокаїн, короткі стрижки, поява екстравагантного танцю “Чарльстон”, розпуста [7, 16]. Однак, звертаючись до теми втрачених ілюзій, загибелі надій на щастя, письменниця позбавляє свої твори похмурого трагізму, розвінчує фальшиву добродетель і лицемір’я, передусім засобами іронії. Аналізуючи зразки малої прози письменниці, критики доходять висновку, що її іронія має оптимістичний відтінок, а оповідання характеризуються дотепністю і витонченістю [6, 706; 7, 19-20]. Збірки оповідань “Laments for the Living” (1930), “After Such Pleasures” (1933) дали підставу американським літературним критикам назвати Дороті Паркер талановитим представником жанру гумористичного “short story”, а за оповідання “Big Blonde” письменниця була удостоєна літературної премії імені О’Генрі [3, 4].